Program presejalnega testiranja novorojencev za vrojene bolezni- širitev presejanja z LC-MS/MS

Pediatrična klinika, UKCL: Služba za specialno laboratorijsko diagnostiko (SSLD) in Klinični oddelek za endokrinologijo, diabetes in bolezni presnove (KO EDPB)

Klinika za nuklearno medicino, UKCL: Oddelek za klinično radiokemijo

Izhodišča za razširitev presejanja

- Nove tehnologije spreminjajo odločitve o uvrstitvi bolezni v program presejanja
- Raziskave kažejo, da do 20% otrok z MCADD umre, če jih ne prepoznamo ob rojstvu in ustrezno zdravimo (Wilcken 2010)
- S trenutnim naborom presejanja močno zaostajamo za razvitimi evropskimi državami

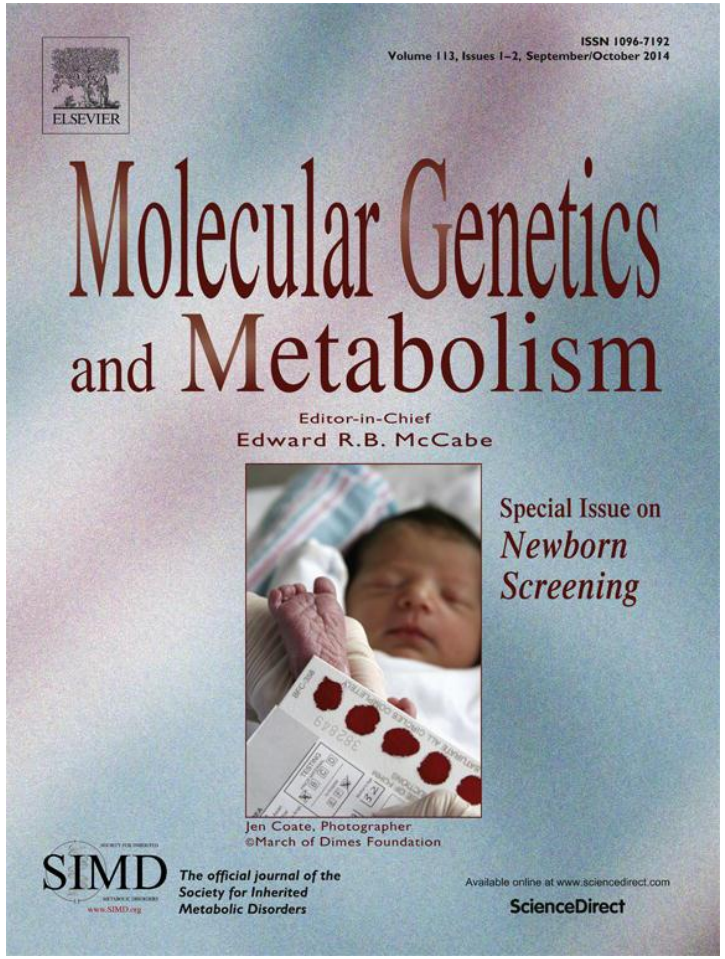

Stanje presejanja po svetu: ZDA

> 50

40 – 49

< 39

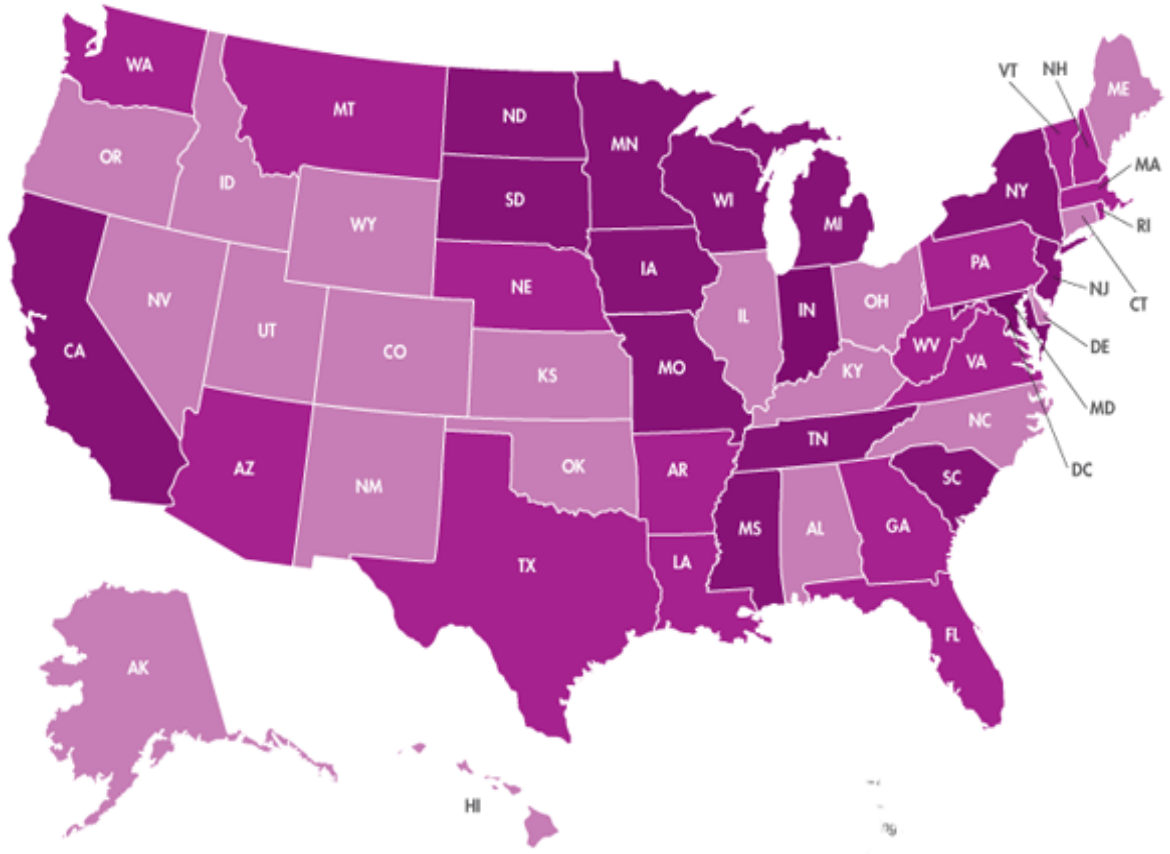

Save Babies Through Screening Foundation, 2011

Presejanje v EU

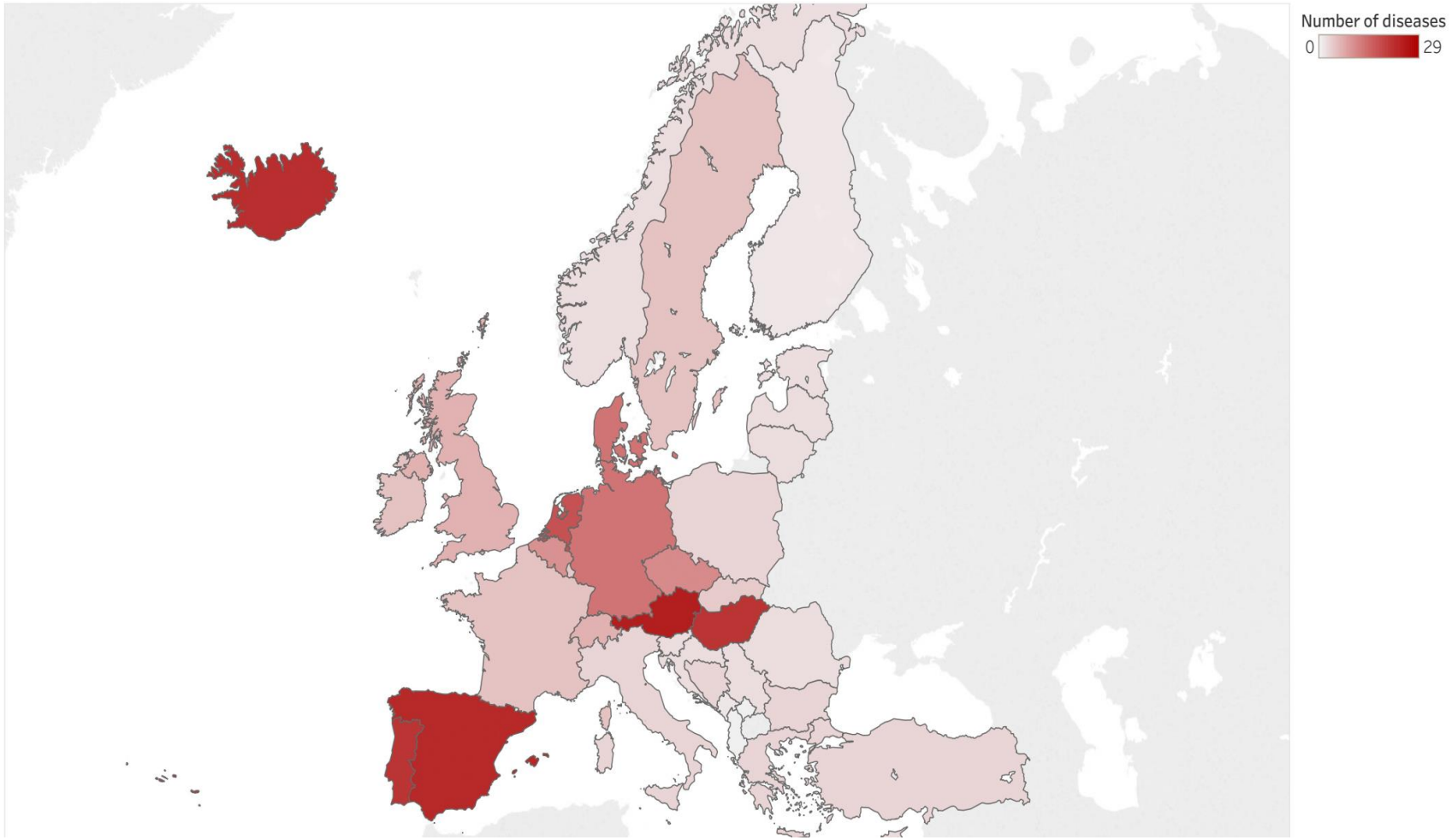

Loeber JG, 2011

Presejanje v JV Evropi

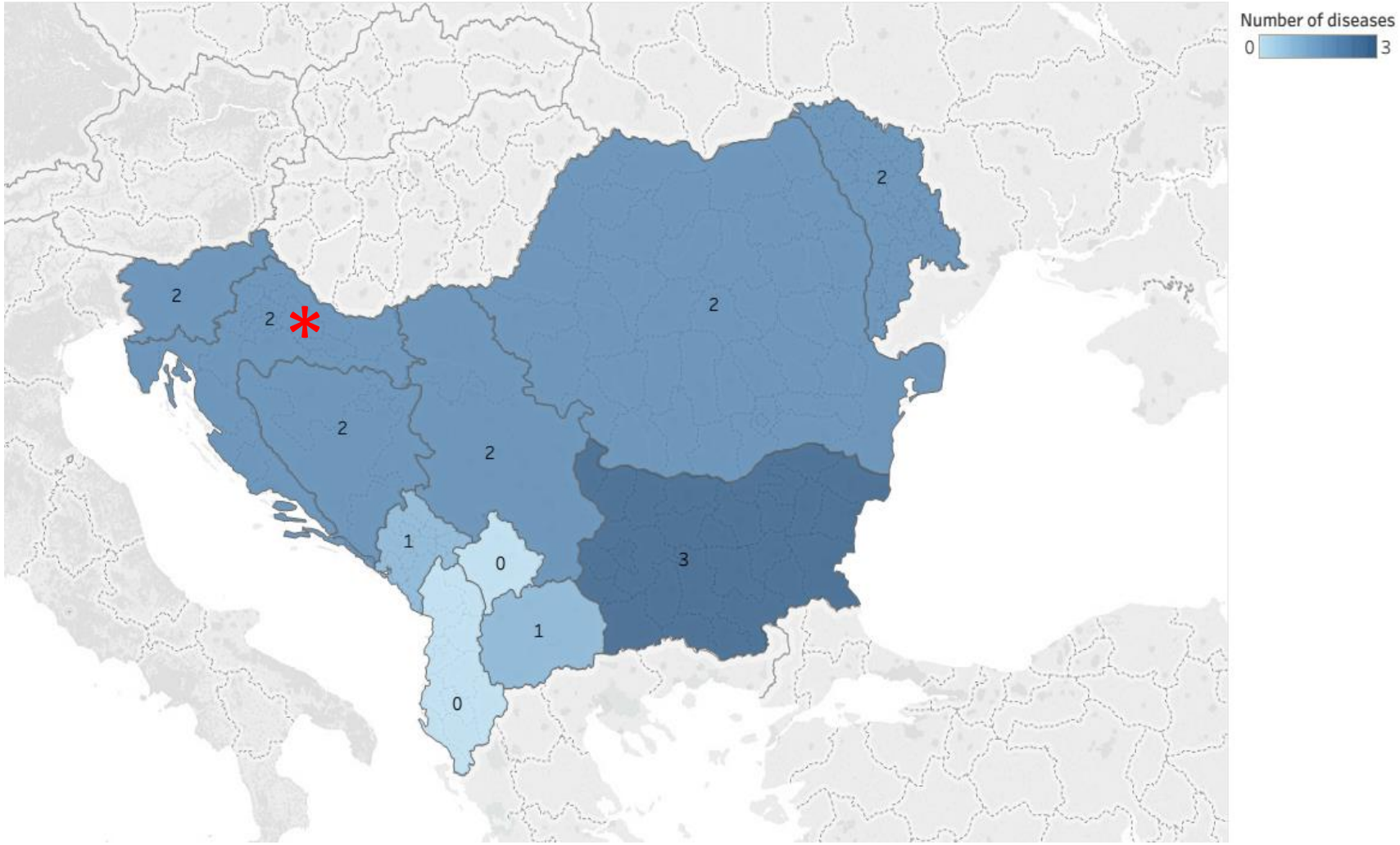

Groselj U, 2014

Širitve presejalnih programov v JV Evropi

	Št. centrov	Presejanje poteka za:	Širjenje programa (v letih)	Nove VBP
Albanija	0	0	5	CH, PKU
Bolgarija	1	CH, PKU, CAH	2	CF
Hrvaška	1	CH, PKU	1	CUD, GA I, IVA, LCHADD, MSUD, MCADD, VLCADD
Črna Gora	1	CH	Ne	/
Romunija	5	CH, PKU	2	Galaktozemija
Srbija	2	CH, PKU	Ne	/
Slovenija	1	CH, PKU	3	GA I, IVA, LCHADD, MSUD, MCADD, VLCADD

Grošelj 2014

Končno število točk za različne bolezni

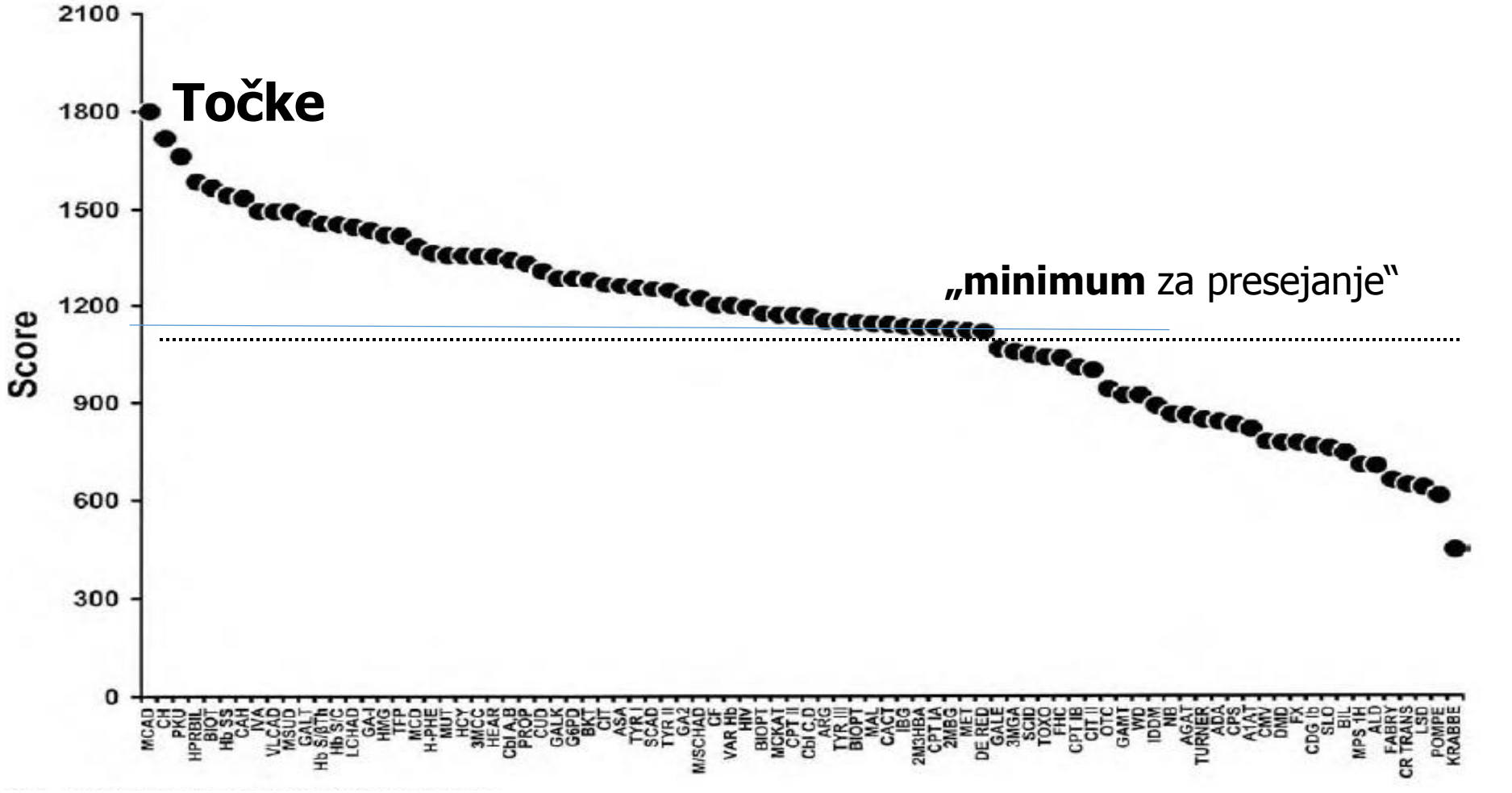

Bolezni

Watson MS, et al. 2006;8 (5 Suppl):12S-252S.

Države EU – katere bolezni presejajo?

Bolezen	Število držav, ki imajo bolezen v presejalnem programu
Kongenitalna hipotiroza	Vse države EU
Fenilketonurija	Vse države EU
Kongenitalna adrenalna hiperplazija	15
Cistična fibroza	10
Pomanjkanje biotinidaze	10
Galaktozemija	10
Motnja oksidacije srednjeverižnih maščobnih kislin (MCADD)	13
Organske acidurije	8 (več bolezni), 3 (le nekaj bolezni)
Aminoacidopatije	6 (več bolezni), 3 (le nekaj bolezni)

Loeber JG, 2011

Presejalni testi novorojencev v obdobju 2005 – 2008 v Nemčiji in Sloveniji

Značilnost	Nemčija	Slovenija
Število presejanih novorojencev	2753 tisoč novorojencev	79 tisoč novorojencev
Število bolezni v testih	14	2
Število odkritih bolnikov	1932	51
Skupna incidenca vseh bolezni v presejalnih testih	1/1428	1/1545
Incidenca kongenitalne hipotiroze	1/3947	1/1926
Incidenca fenilketonurije	1/5584	1/7900
Skupna incidenca ostalih bolezni	1/3725	? (? 21 otrok ni prejelo diagnoze ob rojstvu)

Harms 2011, Šmon 2015

Študija na 10.000 neonatalnih vzorcih (kumulativna incidenca 1/1440)

Bolezen (12 dodatnih prirojenih bolezni presnove poleg fenilketonurije)	Število bolnikov
Pomanjkanje srednje verižne acil-CoA dehidrogenaze (MCADD)	(2) *
Glutarična acidurija tip I	1
Glutarična acidurija tip II	
Bolezen urina javorjevega sirupa	
Izovalerična acidurija	
Propionska acidurija	
Metilmalonska acidurija	(1) *
Fenilketonurija	2
Pomanjkanje dolgo in zelo-dolgo verižne acil-CoA dehidrogenaze	1
Pomanjkanje karnitinske palmitoil transferase 1 in 2	
Pomanjkanje privzema karnitina	
Pomanjkanje 3-metilkrotonil-CoA karboksilaze	3

* Diagnoza postavljena po pojavu klinične slike

Del Slovenskega registra bolnikov z redkimi boleznimi (2017)

Motnje v presnovi aminokislin/proteinov	
Fenilketonurija	164
Pomanjkanje BH_4 (PTPS)	2
Propionska acidemija	2
Metilmalonska acidemija	2
Glutarična acidemija tip I	4
Motena presnova glutationa	1
Pomanjkanje glicerolne kinaze	1
Neketotična hiperglicinemija	3
Kanavanova bolezen	1
Motnja ciklusa sečnine	7
Homocistinurija	7
Pomanjkanje 3-metilkrotonil-CoA karboksilaze	3
3-metilglutakonična acidurija tip 1	1
Kanavanova bolezen	1
Bartov sindrom	1
Alkaptonurija	1

Motnje v presnovi maščobnih kislin	
Pomanjkanje srednjeverižne acil-coA dehidrogenaze (MCAD)	2
Multipli acil-Coa dehidrogenacijski defekt	1
Pomanjkanje dolgoverižne 3-hidroksi- acil-CoA dehidrogenaze (LCHADD)	4
Pomanjkanje dolgoverižne acil-coA dehidrogenaze (VLCAD)	2
Pomanjkanje kratkoverižne acil-coA dehidrogenaze (SCAD)	1
Motnje glikozilacije	
CDG tip II	1
Lizosomske bolezni	
Fabrijeva bolezen	42
Gaucherjeva bolezen	20

LC-MS/MS: organske acidurije

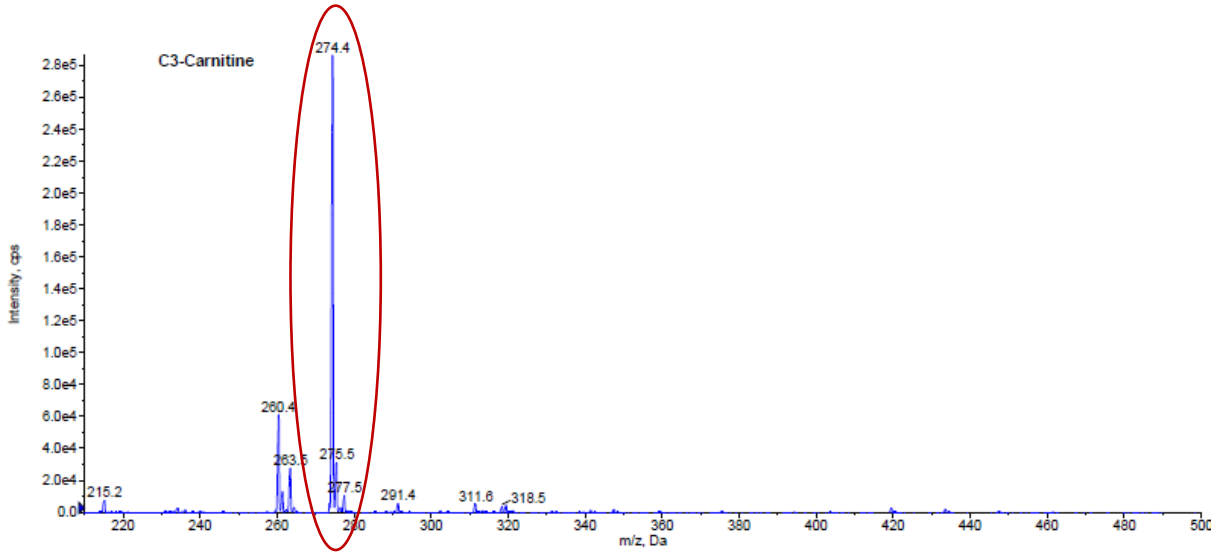

Povišan C3-karnitin

Propionska acidemia

ali

Metilmalonska acidemija

Razširjen program presejalnega testiranja novorojencev

- kongenitalno hipotireozo
- fenilketonurijo (PKU)
- bolezen javorjevega sirupa (MSUD)
- izovalerično acidemijo (IVA)
- glutarično acidemijo tip I (GAI)
- glutarično acidemijo tip II (GAII)
- pomanjkanje zelo dolgoverižne acil-CoA dehidrogenaze (VLCAD)
- pomanjkanje dolgoverižne 3OH-CoA dehidrogenaze (LCHAD)
- pomanjkanje srednjeverižne acil-CoA dehidrogenaze (MCAD)
- propionsko acidemijo (PA)
- metilmalonsko acidemijo (MMA)
- pomanjkanje karnitin palmitoiltransferaze I (CPTI)
- pomanjkanje karnitin palmitoiltransferaze II (CPTII)
- motnjo vnosa/transporta karnitina (CUD)
- pomanjkanje holokarboksilazne sintaze (MCD)
- pomanjkanje β-ketotiolaze (βKT)
- pomanjkanje 3-metilkrotonil-CoA karboksilaze (3-MCC)
- tirozinemijo tip 1 (TYRI)

V primeru, da se pri testiranju za vrojene bolezni iz prejšnjega odstavka zasledi tudi druga vrojena bolezen, ki jo je mogoče zdraviti, se tudi za to bolezen izpelje nadaljnja diagnostika.

Prenovljen pravilnik MZ

- objava pravilnika v Uradnem Listu

  https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-2439?sop=2018-01-2439

Tandemska masna spektrometrija

Hitra, natančna, občutljiva

Kvantifikacija z izotopsko označenimi IS

Omogoča detekcijo širokega spektra presnovkov: organske acidurije, aminoacidemije, motnje v metabolizmu maščobnih kislin

Vzorci krvi, urina, krvni madež

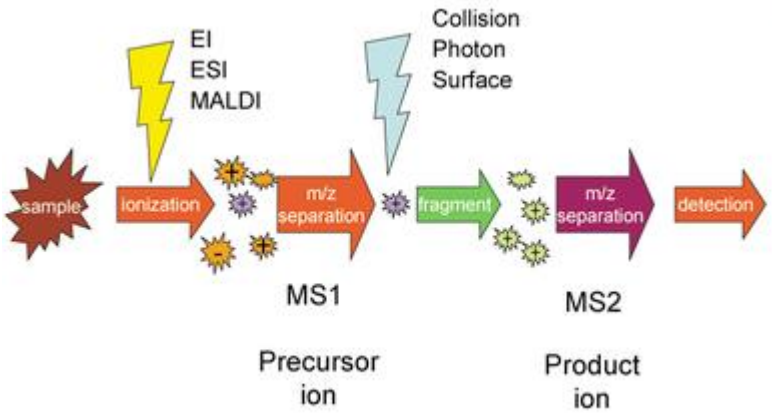

Priprava vzorca

3 mm krožec
iz posušene kaplje
krvi

Ekstrakcija, (derivatizacija),
rekonstitucija

Izotopski označeni
interni standardi

kontrole

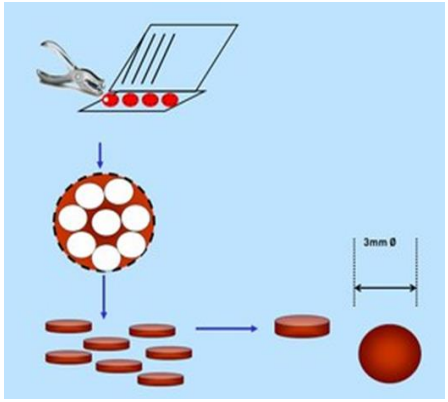

LC-MS/MS

57 analitov v < 2 min

Multirezidualna analiza
(MRM) za vsak analit

Novo oblikovan filtrirni papir

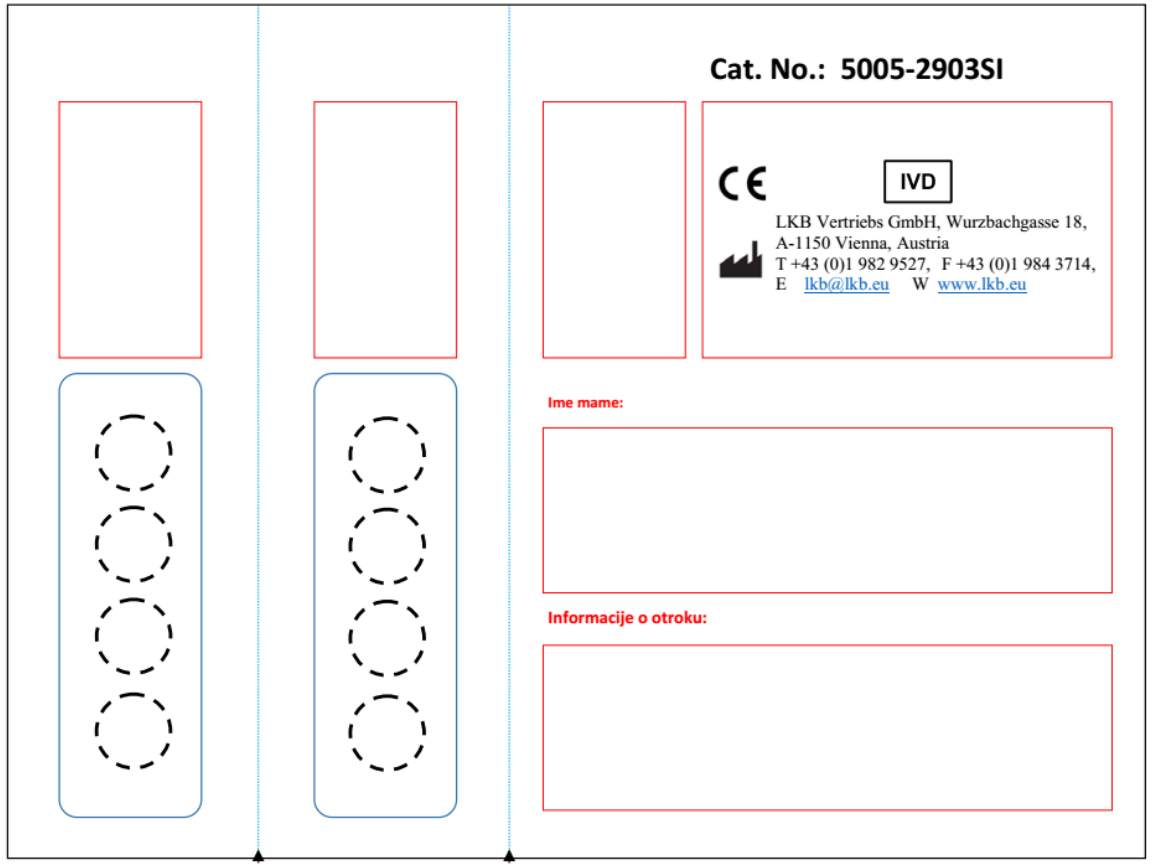

Pravilni odvzem vzorca- vpliv na izračun koncentracije analitov

- Predpisan filtrirni papir (vpojnost)
- Predpisan presek krožca
- Hematokrit

- Primer pravilnega odvzema

Primeri nepravilnih odvzemov

Signifikantno nižji rezultati (15%-24%)

Večina analitov višji rezultati

Signifikantno nižji rezultati (14%-44%)

Heterogeni rezultati

Krvni madež manj kot 8 mm premera 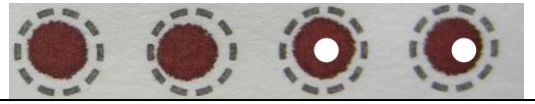	Premalo vzorca.
Nepopolna saturacija filtrirnega papirja	V primeru, da odstranimo kartico preden kri popolno napoji krožec na obeh straneh. Dotikanje filtrirnega papirja pred ali po vzorčenju z rokami z ali brez rokavic, losjonom za roke, itd.
Nanos več plasti krvi (iz obeh strani)	Nanos prevelike količina krvi na filtrirni papir. Nanašanje krvi tako na zgornjo kot tudi na spodnjo stran kartice.
Vzorci niso bili dobro posušeni 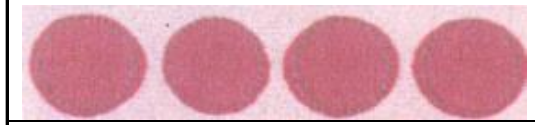	Pošiljanje vzorcev, preden se vzorci posušijo (pred 3 urami).
Krvni madeži s serumskim obročem 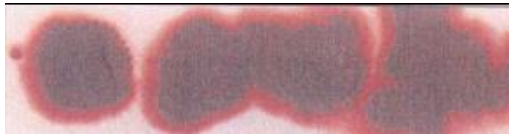	Alkohol ni obrisan s pete preden se naredi punkcija. Kontakt kartice z alkoholom, losjonom za roke, vodo, mlekom, itd. Prekomerno stiskanja petke okoli mesta odvzema. Nepravilno sušenje vzorca.
Stisnjen vzorec s premajhno količino krvi	Filtrirni papir je bil stisnjen, da je kri navidezno prepojila papir do oznake.
Vzorec z večimi kapljicami 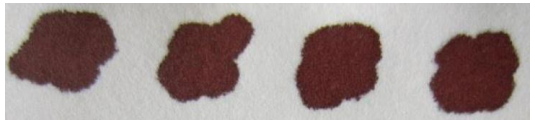	Na označeno mesto filtrirnega papirja je bilo nanešeno več majhnih kapljic, namesto ene velike, zato te vzorci niso pravilno prepojeni.

DE GRUYTER

Clin Chem Lab Med 2017; aop

Theresa Winter*, Anja Lange, Anke Hannemann, Matthias Nauck and Cornelia Müller

Contamination of dried blood spots – an underestimated risk in newborn screening

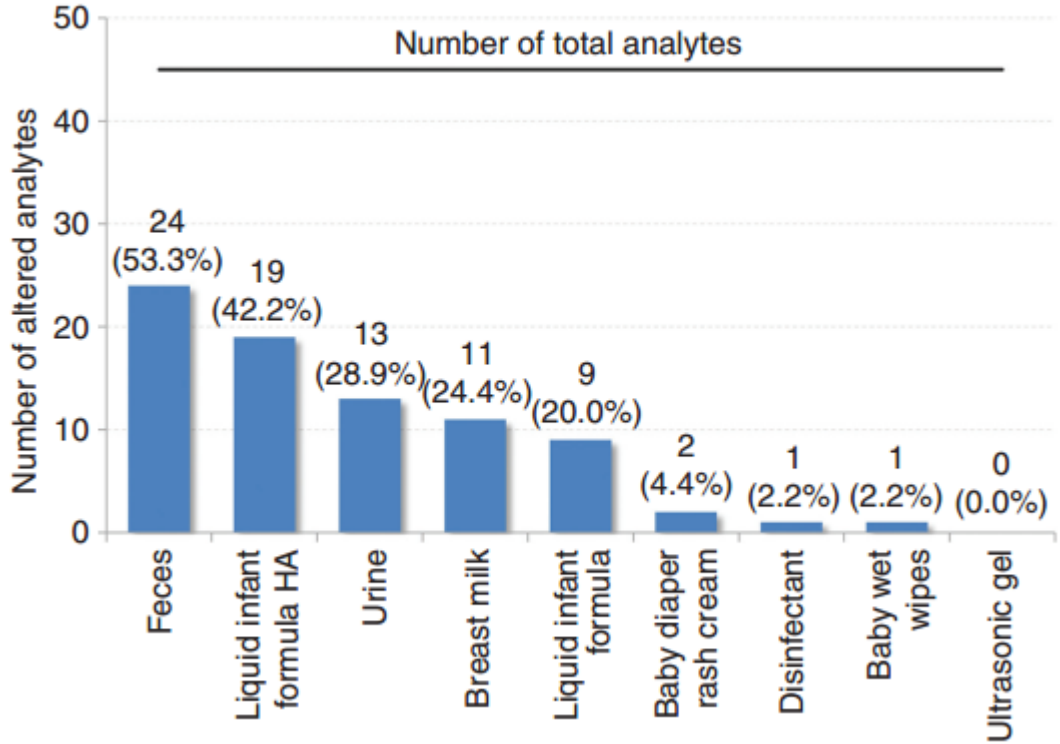

Pošiljanje vzorcev

- Vzorce krvi dobro posušimo- vsaj 3 h na sobni temperaturi, na ravni podlagi
- Poslati na KNM v 24h od vzema vzorca- zaželeno do 9h dan po odvzemu
- KNM potrdi sprejem vzorca; opravi analize iz enega dela vzorca (4 madeži), enako kot že poteka
- Drugi del filtrirnega papirja posreduje v SSLD PK; opravi razširjeno presejanje

Neustrezni vzorci

- Bodo zavrnjeni, obvestilo v bolnišničnem informacijskem sistemu in na elektronsko pošto za nujna obvestila

Pomanjkljivo označena kartica	Manjka ena od potrebnih nalepk.
Poškodovana kartica	Strgana, zmečkana ali drugače poškodovana kartica.
Kontaminirani vzorci	Neustrezno rokovanje s filtrirnim papirjem. Filtrirnega papirja se ne smemo dotikati (niti z rokavicami), niti ga odlagati na umazane površine.
Nepravilni odvzem	

Odgovornost porodnišnic

- Imenovati odgovorne osebe, ki bodo 2x dnevno preverile obvestila in rezultate
- Zagotovi kontaktni elektronski naslov za nujna obvestila
- Vpis potrebnih podatkov v informacijski sistem
- Vodi dokumentacijo
  - o opravljenih odvzemih
  - o pošiljanju
  - o času in osebi, ki je sprejela izvide in obvestila o pozitivnih rezultatih
  - evidenco o ponovnih odvzemih

Ukrepanje glede na rezultate

Meritev	Ukrepanje
Rezultati znotraj normalnega območja	**Ni nadaljnjega ukrepanja. Porodnišnica bo o normalnem izvidu obveščena preko informacijskega sistema.**
Mejni rezultati	**Kontaktiramo porodnišnico (preko informacijskega sistema) in prosimo za kontrolni odvzem.**
Ponovno mejni rezultati ali pozitivni rezultati	**Kontaktiramo porodnišnico (preko informacijskega sistema in glede na stopnjo nujnosti telefonsko). Otroka se napoti na KOEDPB.**
Pozitivni rezultati	**Kontaktiramo porodnišnico (preko informacijskega sistema in glede na stopnjo nujnosti telefonsko). Otroka se napoti na KOEDPB.**

Ukrepanje glede na rezultate

- **Rezultat NUJNO**: potrebna je napotitev otroka na ponovni odvzem ali na KOEDPB prvi naslednji delovni dan

- **Rezultat ZELO NUJNO**: porodnišnica je dodatno telefonsko obveščena o rezultatu, otrok pa je še isti delovni dan napoten na KOEDPB

- V primeru, ko analize ne bo mogoče opraviti v SSLD, se bo vzorce v najkrajšem mogočem času poslalo v drug laboratorij, ki opravlja enake analize.

Informiranje staršev

- Presejanje novorojencev – iz vidika otroka/družine pomeni minimalno breme in potencialno velikansko korist; pisna privolitev v poseg ni potrebna, ker se predpostavlja

- Potrebno pa je informiranje staršev - pediater neonatolog ob prvem pregledu po rojstvu na kratko predstavi pomen in potek izvajanja programa

- V kolikor bi starši kljub dodatnem informiranju in premisleku odklanjali odvzem za presejanje, morajo to potrditi s podpisano izjavo na kartici in se ta brez odvzema vzorca (z izpolnjenimi podatki matere in otroka) pošlje v laboratorij; otrok je napoten v ambulanto na PK, obveščen je izbrani pediater

Služba za specialno laboratorijsko diagnostiko (SSLD): Mirjana Zupančič, Barbka Repič Lampret, Andraž Šmon, Žiga Remec, Vanja Čuk

Klinični oddelek za endokrinologijo, diabetes in bolezni presnove (KO EDPB): Tadej Battelino, Mojca Žerjav Tanšek, Urh Grošelj, Ana Drole Torkar

Oddelek za klinično radiokemijo: Katja Zaletel, Adrijana Oblak, Ajda Biček